

Мельничук Л. Б., к.пед.н, доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука, м. Рівне), **Шама О. П., спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист** (РГ «Гармонія» з навчально-виховної роботи, м. Рівне)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ (НА БАЗІ РГ «ГАРМОНІЯ» М. РІВНЕ)

Анотація. В статті досліджено проблему фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи до інноваційної діяльності. Обґрунтовано значення практичної підготовки у формуванні інноваційної компетентності студентів. Охарактеризовано фронтальні та групові інтерактивні методи навчання молодших школярів. Розкрито сутність інноваційної технології «Робота в центрах» та методику її реалізації студентами педагогічного факультету у процесі практичної підготовки на базі РГ «Гармонія».

Ключові слова: інноваційна діяльність, майбутні педагоги, молодші школярі, інтерактивні форми, «Робота в центрах».

Аннотация. В статье исследована проблема профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы к инновационной деятельности. Обосновано значение практической подготовки в формировании инновационной компетентности студентов. Охарактеризованы фронтальные и групповые интерактивные методы обучения младших школьников. Раскрыта сущность инновационной технологии «Работа в центрах» и методика ее реализации студентами педагогического факультета в процессе практической подготовки на базе РГ «Гармония».

Ключевые слова: инновационная деятельность, будущие педагоги, младшие школьники, интерактивные формы, «Работа в центрах».

Annotation. The article is devoted to the problem of the professional training of future primary school teachers to innovate activity. The importance of practical training in the formation of innovative competence of students is substantiated. Frontal and group interactive methods of teaching younger schoolchildren are characterized. The essence of the innovative technology «Work in the centers» and the method of its realization by students of the Faculty of Pedagogy in the process of practical training on the basis of gymnasium «Harmony» is presented.

Key words: innovative activity, future primary school teachers, junior pupils, interactive forms, «Work in centers».

Орієнтація вітчизняних закладів на світові стандарти освіти в умовах євроінтеграційних процесів передбачає упровадження нових підходів до підготовки учителів, з метою формування в них умінь, необхідних для творчої професійної діяльності. Творча праця професійних педагогів, що активізує інтелектуальні зусилля до пошуку нового, за сучасних умов набуває непересічної виховної й дидактичної цінності та посідає чільне місце в підготовці вихованців школи до життя в динамічному демократичному суспільстві [1]. Особливо важливо забезпечити інноваційний характер педагогічної діяльності на початковому шкільному рівні, оскільки перші роки суспільного виховання й навчання дітей мають надзвичайно важливий вплив на подальший розвиток інтелекту, творчості, формування характеру, саморозвиток особистості тощо. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до інноваційної діяльності.

Проблема професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи до інноваційної діяльності розглядається в низці сучасних наукових досліджень. Значення фахової компетентності майбутнього вчителя як передумови його майбутнього професіоналізму розкрито в педагогічних працях І. Зязюна, Л. Масол, О. Рудницької, Л. Хомич. Психологічні засади професійного формування майбутнього педагога досліджували Г. Балл, І. Бех, В. Бодров, С. Максименко, В. Моргун, Б. Теплов. Особливості професійної та педагогічної освіти висвітлені О. Бідою, Г. Васяновичем, О. Дубасенюк, В. Євтухом, Н. Ничкало, А. Нісімчуком, Г. Яворською.

Однак незважаючи на значну кількість досліджень із педагогічної та освітньої інновації, проблема системи та процесів управління інноваційною діяльністю закладів вищої освіти (ЗВО), формування готовності майбутніх учителів до реалізації засад інноваційної діяльності свої актуальності не вичерпали і за необхідності забезпечення подальшого інноваційного розвитку вітчизняної освіти окреслена проблема потребує подальшого дослідження.

Реалізація ключових положень Концепції Нової української школи вимагає інноваційних підходів до здійснення освітнього процесу у початковій освіті, у зв'язку з чим важливого значення набуває формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів [2].

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у майбутнього педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами й засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості й рефлексії. Саме рефлексія (від лат. *reflexio* – звернення назад, відображення) – пізнання й аналіз педагогом та іншими учасниками освітнього процесу інновацій, явищ власної свідомості й діяльності, тобто погляд на власну думку і дію ніби збоку є необхідним компонентом інноваційної діяльності [1, с. 271].

Однією з форм підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності є навчальна дисципліна «Інноваційні моделі навчання і виховання молодших школярів», метою якої є допомога майбутнім учителям початкової школи зорієнтуватися в концептуальних та теоретичних положеннях інноваційних технологій навчання і виховання, сформувати готовність до впровадження сучасних освітніх моделей у практику початкової школи.

Практична підготовка студентів до інноваційної діяльності передбачає формування педагогічних умінь і навичок, необхідних для вирішення педагогічних завдань у процесі освітньої діяльності. Вирішення цього завдання ґрунтується на положенні про те, що для організації будь-якої діяльності майбутньому фахівцю необхідно мати високий рівень знань. Але одного цього знання недостатньо, для ефективного здійснення діяльності потрібні відповідні уміння і навички у галузі професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи, специфіка підготовки яких зумовлена особливостями їхньої практичної діяльності у майбутньому [3, с. 153].

У цьому зв'язку лабораторні заняття з дисципліни «Інноваційні моделі навчання і виховання молодших школярів» проводились на базі Рівненської гімназії «Гармонія», яка є регіональним представником Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» у Рівненській області. Щотижня на базі гімназії учні початкової школи працювали за інноваційною освітньою технологією «Робота в центрах».

Робота в центрах – це форма інноваційної діяльності в умовах урочної системи, яка передбачає роботу у малих групах з використанням групових та фронтальних інтерактивних технологій (рис. 1).

Рис. 1. Робота в центрах

Термін «*інтерактивний*» (з англійської *inter* – взаємний, *akt* – діяти) означає «здатний до взаємних дій, діалогу». Інтерактивне навчання і виховання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності молодших школярів, яка має на меті створення комфортних умов навчання,

за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Це співнавчання, взаємонавчання, де учень та педагог є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють [4, с. 178].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання ролевих ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації [5]. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, тим самим є сприятливим підґрунтям для професійної підготовки педагогів початкової ланки освіти до інноваційної діяльності.

Інноваційна технологія включала роботу молодших школярів у таких центрах:

- центр української мови;
- центр математики;
- центр читання;
- центр трудового навчання.

Поділ учнів на групи кожного тижня відбувається по-різному:

- за списком у журналі;
- жеребкуванням (наприклад, за предметними картинками);
- за бажанням учнів;
- за днем народження у певну пору року (зимові іменинники, літні іменинники та ін.).

Робота в групах була стабільною упродовж роботи в усіх центрах. Очоловав кожен підгрупу капітан команди, якого обирали члени групи. Щотижня склади груп та капітани змінювалися. Тривалість роботи у кожному центрі складала 45 хв. Після завершення роботи в одному центрі діти переходили працювати до іншого.

Робота у кожному з центрів супроводжувалася інструкцією для роботи та інструктивними картками.

Для прикладу наведемо інструкцію для роботи та картки, які пропонувалися учням 4-А класу у центрі математики.

Інструкція для роботи в центрі математики

Це вам знадобиться: щоденник, підручник «Математика», зошит, письмове приладдя.

Це потрібно зробити:

1. *Математична розминка.* Обчисліть усно «ланцюжком»:

- уменшіть на 4 тисячі кожне число:

55778; 9000; 60000; 4375; 83000; 4025; 15003; 824000.

2. *Математичний диктант.* Запишіть числові вирази та обчисліть їх.

Біля кожної відповіді вкажіть відповідну букву. Прочитайте слово (Картка 1).

- добуток чисел 3520 і 100 зменшити на 30;
- частку чисел 60000 і 100 зменшити на 10;

- 8000 збільшити на добуток чисел 4000 і 4;
- 7200 зменшити на добуток чисел 20 і 7;
- різницю чисел 6000 і 600 зменшити у 9 разів;
- перший множник 5, другий виражений сумою чисел 740 і 260.

Будьте уважними, працюйте вправно, і зможете дізнатися цікавинки про океани.

3. *Робота в парі.* Обчисліть суми, записуючи доданки стовпчиком, і дізнайтеся найбільшу ширину кожного океану (Картка 2).

4. *Розв'яжіть задачу* (Картка 3).

5. *Розв'яжіть рівняння і дізнайтеся середню глибину найменшого, найхолоднішого і наймілкішого океану:* $15035 - x = 13785$.

6. *Запишіть домашнє завдання у щоденник.* С. 68, № 417, 420.

7. *Виконайте самостійну роботу* (Картка 4)

8. *Підсумуйте роботу в центрі математики:*

– Чи було цікаво?

– Чи був урок корисним? Чим?

Бажаємо успіхів у роботі у наступному центрі!

Картка 1

590	351970	5000	7060	600	24000
К	О	И	А	Н	Е

Картка 2

11025 + 9673 + 3302 – найбільша ширина Тихого океану;

2318 + 3974 + 931 – найбільша ширина Атлантичного океану;

6005 – 605 – 3363 – найбільша ширина Індійського океану.

Картка 3

Найбільша глибина Атлантичного океану 8428 м, Тихого – на 2594 м більша, ніж Атлантичного; Індійського – на 3293 м менша, ніж Тихого, а Північного Льодовитого – на 2202 м менша, ніж Індійського. Яка найбільша глибина Північно Льодовитого океану?

Робота у центрі математики передбачала використання таких інтерактивних методів:

1. *Робота в парах* (Пункт інструкції № 3, картка 2).

Парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити подію, твір, взагалі інформацію, вивести підсумок уроку, події тощо, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера). Після цього один з партнерів доповідає перед класом про результати.

Така форма роботи дає змогу учням набути навичок співробітництва, оволодіти вміннями висловлюватися та активно слухати.

2. *Вузлики або «зашифровані слова»* (цей інтерактивний прийом представлений у завданні картки 1). Він дає змогу активізувати пізнавальні інтереси дітей, зацікавити їх тематичним напрямом роботи центру. У цьому випадку зашифрованим було слово «океани». Розв'язання задач карток 2 і 3 сприяло не лише розвитку математичного мислення та обчислювальних навичок молодших школярів, але й надавало змогу інтегрувати міжпредметні зв'язки (у цьому випадку з навчальною дисципліною «Я у світі»).

3. *Мозковий штурм* – загальновідома технологія, сутність якої полягає в тому, що всі учні по черзі висловлюють свої думки з приводу проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань. Цей метод поєднується з методом «Мікрофон», коли молодші школярі по черзі висловлюють свої думки, тримаючи у руках бутафорний мікрофон (можна використати у процесі математичної розминки).

4. *Метод «прес»* дає змогу у кінці уроку ґрунтовно висловити свою думку з приводу вивченого та засвоєного матеріалу.

Робота у центрах української мови, читання та трудового навчання, крім окреслених вище, включала ще такі інтерактивні методи та прийоми:

1. *Незакінчені речення*. Дещо ускладнений варіант великого кола: відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу «можна зробити такий висновок...», «я зрозумів, що...»

2. *Мозаїка*. Це метод, що поєднує групу та фронтальну роботу. Малі групи повинні працювати над різними завданнями, після чого їх необхідно переформатувати так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми

3. *Робота в малих групах*. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей: «спікер» – керівник групи (повинен слідкувати за регламентом під час обговорення, зачитувати завдання, визначати доповідача, заохочувати групу до роботи), «секретар» (повинен вести записи результатів роботи, допомагати при підведенні підсумків та їх оголошенні), «посередник» (повинен стежити за часом та заохочувати групу до роботи), «доповідач» (повинен чітко висловлювати думку групи та доповідає про результати її роботи).

4. *Асоціативний куц*. Цей метод універсальний на всіх етапах уроку, зокрема під час активізації, в основній частині, як засіб перевірки знань. На дошці перед очима дітей виникає за їхніми відповідями цікавий «куц», на «гілках» якого знаходяться відомості про це слово.

Наприклад, у роботі в центрі читання молодшим школярам пропонувався такий варіант «Асоціативного куца»:

– про що дізнався Славко з книжки «Життя тварин»? Поєднай назви тварин з їхніми характеристиками:

Карликові антилопи *	* Наслідують пташині голоси
Дикі коти сервали *	* Дуже довірливі
Зеброві мангусти *	* Полюють на зайців і ягнят

У процесі «Роботи в центрах» майбутні педагоги мали змогу не лише продемонструвати знання з фахових методик, ознайомитись з новітніми освітніми технологіями, але й виступити у ролі педагогів-наставників, здатних застосовувати інноваційні педагогічні технології на уроках в початкових класах з урахуванням індивідуальних особливостей молодших школярів; прийоми організації співробітництва у малих групах (рис. 2).

Рис. 2. Робота в центрі трудового навчання під керівництвом студентів педагогічного факультету МЕГУ ім. академіка Степана Дем'ячука

Отже, проведення практичних занять у прикладному форматі (зокрема, на базі початкової школи) сприяє формуванню професійних умінь і навичок студентів, розвитку у них інноваційної компетентності, моделей поведінки, пошуку інтерактивних форм і методів роботи з вихованцями.

1. Калюжна Н. С. Закономірності та принципи формування інноваційної компетентності майбутніх учителів початкової школи / Н. С. Калюжна // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – № 2(56). – С. 270–279. **2.** Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> **3.** Гринчук І. Підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності : культурологічний аспект / Ірина Гринчук, Олена Горбач // Наукові записки. Серія : Педагогіка, 2009. – № 5. – С. 152–157. **4.** Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 678 с. **5.** Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Рецензент: д.пед.н., професор Красовська О. О.